

Raróg – boski ptak ognia

31 sierpnia 2017

W wypadku mitologii Słowian granica między teologią a demonologią niejednokrotnie zaciera się. Znamy przypadki bóstw degradowanych do rangi demona, a także demony otoczone niemalże boskim kultem. Czasem też boska istota nie jest zarówno bogiem, jak i demonem, bowiem poszczególne bóstwa mogły mieć jeszcze swe zoomorficzne wcielenia. Jednym z takich przypadków jest Raróg – boski ognisty ptak, związany ze Swarogiem, bogiem nieba, słońca i ognia.

Wedle niektórych mitów Raróg był strażnikiem krainy bogów, strzegącym wrót Wyraju lub Prawii. Wyobrażano go sobie najczęściej jako ognistego sokoła, rzadziej – złotego kura lub pawia. Zdania na temat tożsamości Raroga były podzielone – jedno traktowali go jako wcielenie samego Swaroga, inni wyłącznie jako zwierzęcego towarzysza słonecznego bóstwa. Pierwotnie rozmiary tego stworzenia musiały być naprawdę spore, biorąc pod uwagę sprawowaną przez nie funkcję. Można przypuszczać, że pod względem potęgi i rozmiaru Raróg był zbliżony do Żmija, zoomorficznego wcielenia Welesa.

Raróg nie zawsze przybierał jednak ptasią postać. Czasem wyobrażano go sobie jako ognistego smoka bądź upostaciowiony ognisty wicher. Pojawienie się na niebie Raroga każdorazowo przynosi ludziom światło i ciepło. Boski przyboczny objawiał się czasem ludziom jako światełko lecące wysoko po nocnym niebie. O ujrzenie go było bardzo trudno, gdyż tak sunący po nieboskłonie Raróg bardzo szybko znikał z pola widzenia – wznosił się ponad najwyższe chmury lub nurkował gdzieś za horyzontem. Wierzono, że osoba, która dostrzegła Raroga została obdarzona boskim błogosławieństwem i że od tego czasu będzie jej dopisywać szczęście.

Ta potężna ognista istota za sprawą odchodzenia od wiary ojców z czasem straciła na swej potędze, przez co w kulturze ludowej

Raróg przetrwał wyłącznie jako mały ptak, którego człowiek mógł zmieścić we własnej kieszeni. Nie zatracił on jednak całkiem swych mocy, gdyż swego właściciela był w stanie obdarzyć szczęściem i pomyślnością. Opowieści o Rarogu najlepiej przetrwały we folklorze rosyjskim, gdzie dawny przyboczny Swaroga nosi imię Żar-ptak (ros. Жар-птица). Baśniowy Raróg zatracił nieco ze swej drapieżności, gdyż w tych historiach wyobrażano go sobie najczęściej jako złotego lub czerwonego pawia, którego ogon składa się z płonących piór.

Powracającym motywem w ludowych opowieściach jest unikatowość tego stworzenia. Baśnie opowiadały czasem o złotych jajach, z którego mógł wykluć się Raróg. Człowiek, który w czasie wędrówki natknął się na tak cenny przedmiot, musiał wysiadywać takie jajo przez 9 dni, by stać się posiadaczem swojego Raroga. Można śmiało przypuszczać, że historie o jajach z młodymi Rarogami są dużo późniejsze niż pierwotne wierzenia Słowian, gdyż komparatystyczne badania wierzeń Słowian, Bałtów i Finów pozwalają na wysunięcie wniosku, że ptasie wcielenie demiurga jest motywem obecnym we wszystkich tych mitologiach. Niewykluczone jednak, że w legendach o magicznych jajach można dostrzec echa mitu kosmogonicznego Słowian, wedle którego pierwotna postać świata miała wziąć się z kosmicznego jaja.

Interesujące jest podobieństwo imienia Raróg do angielskiego przymiotnika rare 'rzadki, unikatowy' i jego rekonstruowanej praindoeuropejskiej formy *ra-ro. Wszystko wskazuje na to, że przekonanie o unikatowości Raroga jest bardzo stare i początków wierzeń w tę istotę można doszukiwać się jeszcze w czasach prasłowiańskich. Interesującym motywem ludowych opowieści jest to, że Raróg swoim spojrzeniem potrafi przemieniać ludzi w dziwolągów i cudaków (mówiąc grzeczniej – ekscentryków). Czasem mógł też nawet zabić własnym spojrzeniem. W języku polskim przetrwał nawet związek frazeologiczny patrzeć na {kogoś, coś} jak na raroga w znaczeniu 'patrzeć na kogoś jak na rzadki gatunek, z możliwym

podziwem bądź zdystansowaniem’.

Niewykluczone, że Raróg przetrwał również w słowiańskiej frazeologii jako ognisty kogut, por. polskie puścić czerwonego koguta – „podpalić, podłożyć ogień” oraz ukraińskie пуцу ти червоного когута під стріху (puszczu ty czerwonocho kohuta під strichu) – „groźba podpalenia domu”. W językach tych takie wyrażenia jak pl. czerwony kur oraz ukr. червоний (вогняний) півень (czerwonyj wohnianyj piwen’) są metaforycznymi określeniami pożaru.

Dziś raróg to jeden z gatunków ptaków z rodziny sokołowatych (*Falco cherrug*) występujący na terenie południowo-wschodniej i środkowej Europy. Również i ta odmiana raroga jest unikatowa, przez co uważa się ją za potencjalnie zagrożoną wyginieciem. W Polsce jest objęty ścisłą ochroną gatunkową oraz wymagający ochrony czynnej, dodatkowo obowiązuje zakaz fotografowania, filmowania lub obserwacji, mogących powodować płoszenie lub niepokojenie. Ewentualne miejsca rozrodu podlegają ochronie strefowej.

Najbliższym mitycznym krewnym Raroga ze światowej mitologii jest Feniks – mityczny ptak będący symbolem Słońca i wiecznie odradzającego się życia. Feniks i jego ponowne narodziny z popiołów to znany na całym świecie symbol zmartwychwstania i odrodzenia, który ma oczywisty związek z zimowym przesileniem. Motyw ognistego ptaka mającego związki ze Słońcem przewija się w wielu mitologiach świata, nie tylko tych indoeuropejskich. My mamy swojego Raroga, który czyni naszą rodzimą mitologię jeszcze bardziej unikatową.

Autorstwo: Kamil Gołdowski

Źródło: slawoslaw.pl